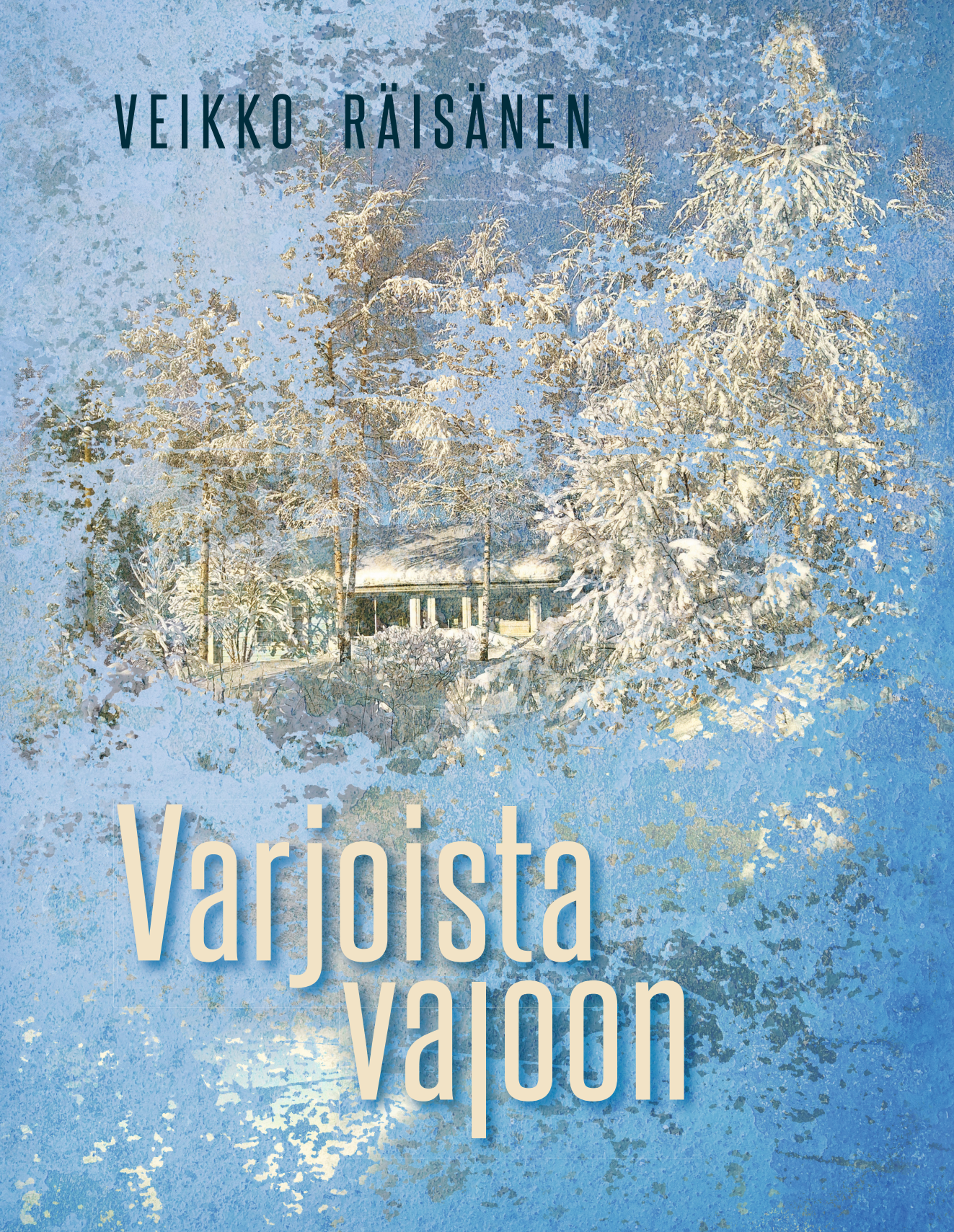

The background of the entire image is a painting of a winter scene. It features a small, dark-roofed house with a porch, partially obscured by large, snow-laden evergreen trees. The ground is covered in a thick layer of snow, and the overall color palette is dominated by various shades of blue and white, with some brown tones from the trees and the house. The style is painterly and somewhat somber.

VEIKKO RÄISÄNEN

Varjoista vajaan

VARJOISTA VALOON

© 2020 Veikko Räsänen

Taitto ja kansi: Books on Demand

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978–952–80–3837-5

VEIKKO RÄISÄNEN

ROMAANI

VARJOISTA VALOON

LUKIJALLE

Tämä kirjan tapahtumat ja henkilöt ovat fiktiivisiä,
joten niiden osuvuus todellisuuden kanssa on vain pelkkää sattumaa.

Veikko Räisänen

kirjailija

1. LUKU

TOIMIHENKILÖT TUOMIOILLA 1992

Perjantaina 17. helmikuuta 1989, eli saman päivän iltana, jolloin Suomen naiset ottivat kolmoisvoiton Lahden MM-hiihdoissa, kuulin heinolalaisen hotellin aulassa tiedon siitä, että työpaikkamme Kajaani yhtiö sulautetaan Yhtyneet Paperitehtaat Osakeyhtiöön. Itselleni asia tuli kouriintuntuvaksi nopeasti, sillä kävin Roni Joen kanssa Jämsässä suurten puiden keskellä ja mutkaisen rallipolun varrella sijaitsevalla Haukilahden opistolla Jämsässä perehdyttämiskurssilla jo 22. – 23. toukokuuta 1990.

Porukka oli suurimmaksi osaksi outoa ja kouluttajat vielä enemmän outoja, mutta Urpo Sevonin nimi jäi kuitenkin mieleen. Asioista huomasimme melkein heti, että etelän miehet olivat likimain valovuoden jäljessä meistä Kainuun edistyksellisistä ja jo vuosikymmenen tietokonetta käyttäneistä korpikansan miehistä. Keskenämme puhuimme, että täällähän eletään näköjään vielä ihan kivikirveen aikoja.

Toisella välitunnilla asia vain vahvistui, kun jo eläkeiän kynnyksellä oleva mies kuului tiedustelevan ilmeisesti esimieheltään: ”Sa sää ny mulle, et mihis mää panen ne metriset pöllät, ko mulla on niitä viä aikamoisia pinoja tienvarsilla?” Metrisiä pöllä en ollut nähnyt koko siihenastisen elämäni aikana, eikä asia nytkään valjennut sen enempää, sillä vastausta emme enää kuulleet. Kaksi päiväisellä kurssilla Jämsän hyväkasvuisten metsien piilossa emme oppineet yhtään mitään, paitsi sen, että emme tule kalpenemaan ainakaan taidoiltamme uudessa, Suomen kolmanneksi suurimmassa metsäyhtiössä.

Iloinen vuosikymmen oli uudelle vuosikymmenelle, eli 90-luvulle tultuamme, vain upea muisto siitä, että millaista elämä on silloin, kun raha riittää ja on riittävän nuori siitä nauttimaan. Ei oltu köyhiä eikä kipeitä: kerranhan sitä vain eletään ja ollaan nuoria, ajattelimme ja annoimme palaa. Ainoa, jonka muistan puhuneen järjen äänellä ja muistuttaneen, että elimme yli varojemme, oli Suomen Pankin silloinen pääjohtaja Rolf Kullberg, joka sanoi meidän viettävän kulutusjuhlia. Mutta eihän me nyt ilonpilaajasta mitään välitetty, naurettiin ja haukuttiin koko ukko suohon. Kateuksissaan puhui, kun kerrankin tavallinenkin ihminen sai rahaa niin paljon kuin halusi. Ja kuten hyvin tiedämme, niin rahalla saa ja hevosella pääsee.

Niinhän me luulimme, mutta karuakin karumpi herätys tuli heti uuden vuosikymmenen alussa. Ja se, joka järjellään ajatteli, niin kaikki tulevan merkit olivat olleet ilmassa jo kauan ja näkyivät yhtä hyvin kuin kymmenen minuutin päästä päälle tuleva raju ukkosmyrsky. Meillä Suomessa kyse oli omatekoisesta lamasta, mutta Itä-Euroopan romahduksessa kyse yhden poliittisen ismin kokemasta täydellisestä haaksirikosta.

Itä-Euroopan myllerrys alkoi vuonna 1989. Vuonna, jota kutsutaan ”Itä-Euroopan ihmeelliseksi vuodeksi.” Käynnistäjä oli Neuvostoliiton johtaja Mihail Gorbatsov, joka oli aloittanut uudistukset jo vuonna 1987 ilmoittamalla, että valtio on luopunut Brezhnevin opista ja aloittaa uudistusohjelma Perestroikan.

Vanhoilliset, eli entistä Neuvostoliittoa kannattavat, eivät kuitenkaan suostuneet niin vain etujensa menettämisiin, vaan jonkinmoinen joukkio kerääntyi varapresidentti Gennadi Janajevin ympärille. Maanantaina 19. elokuuta he kävivät toimeen ja julistivat televisiossa, että Mihail Gorbatsov, jonka kaappaajat olivat sulkeneet kotiaarestiin loma-asunnolleen Krimillä, oli joutunut luopumaan terveyssyistä tehtävistään ja että Janajev oli nyt virkaatekevä presidentti.

Juovuksissa olleiden kaappaajien suunnitelmat menivät kuitenkin pahasti mönkään ja kumousyritys luhistui parin sekavan vuorokauden jälkeen kansan vastustukseen ja sotilaiden haluttomuuteen ampua omia kansalaisia, sekä kaappareiden omaan kyvyttömyyteen. Seitsemän heistä pidätettiin ja kaksi teki itsemurhan ja Boris Jeltsin nousi Valkoisen talon, eli hallituksen parlamenttitalon lähellä autettuna hyökkäysvaunun päälle ja samalla tulevan Venäjän johtoon.

Romaniassa vuodatettiin jonkin verran verta ennen kuin pienikokoinen diktaattori, pönttölakkipäinen Nicolae Ceausescu ja hänen oikeasti siivooja vaimonsa,

mutta moninkertaisena tohtorina itseään tituleerannut vaimonsa Elena, teloitettiin hirmutöistään joulupäivänä 1989. Uutisissa useasti näytetty kuva teloitetuista ja valtansa menettäneistä surkimuksista keuvottamassa elottomina jonkun mörskän edessä syöpyi mieleen ja jäi symboliksi muutoksen jopa julmastakin voimasta. Romaniassa muutosta ei kuitenkaan tapahtunut, vaan salainen palvelu, eli Securitas otti vallan kuin vaivihkaa.

Saksan kohtaa jännitettiin kovasti ja vielä tammikuussa 1989, puoluejohtaja Erich Honecker vakuutti, että Berliinin muuri seisoo paikoillaan vielä seuraavat sata vuotta. Lokakuussa Saksan Demokraattinen tasavalta vietti 40-vuotisjuhliaan, joissa vieraillut Mihail Gorbatsov arvosteli maan pysähtyneisyyttä. Unkari oli avannut Itävallan vastaisen rajansa jo syyskuussa ja ihmisvyöry länteen alkoi kiihtyä. DDR:ssä mielenosoitukset rajan avaamiseksi yltyivät, ja 9. marraskuuta maan oli pakko avata Saksan vastainen rajansa ja tämän jälkeen Berliiniin muuri kaadettiin ja miljoona itäsaksalaista kävi lännen puolella viikonlopun aikana. Maat yhdistyivät virallisesti 3. lokakuuta 1990 ja ehkäpä suurin toisen maailmansodan haava alkoi hiljalleen umpeutua.

Puolassa järjestettiin levottomuuksien hillitsemiseksi ensimmäiset vapaat vaalit kesäkuussa 1989. Vaalit voitti 97 % kannatuksella Lech Walesan Solidaarisuuspuolue, joka astui valtaan ja asetti maahan ei-kommunistisen hallituksen ensimmäisen kerran neljäänkymmeneen vuoteen. Unkarissa kaikki sujui rauhallisesti ja maassa hyväksyttiin monipuoluejärjestelmä ja yrittäjäys jo vuoden 1988 puolella. Unkarin kommunistinen puolue lopetti toimintansa ja maa siirtyi markkinatalouteen ja demokratiaan. Uuteen hallitukseen valittiin maineikkaita tutkijoita, professoreita ja pappeja.

Tsekkoslovakiassa toteutettiin rauhanomainen samettivallankumous marras-joulukuussa 1989, joka syrjäytti kommunistit. Vapaiden vaalien jälkeen kansallisuustunne voimistui ja maa jakautui Tsekiksi ja Slovakiaksi. Bulgariassa oli hieman vaikeampaa: kommunistihallitus pyrki kääntämään yhteiskunnalliset epäkohdat kansallisuuskiihtoiksi. Myös maan suurta turkkilaisvähemmistöä alettiin bulgari-laistaa ja 300 000 bulgarian turkkilaista muuttikin pois maasta ja lähinnä Turkkiin. Väännön jälkeen kommunistinen puolue lopetettiin ja maa on matkalla yhäkin kohti demokratiaa ja länsimaista talouspolitiikkaa.

Jugoslavian etnisiä osavaltioja rautaisella otteella koossa pitänyt Josip Broz Tito kuoli 1980 ja maan yhtenäisyys, hutera sellainen, alkoi rakoilla heti ja tilanne pa-

heni koko ajan kohden vuosikymmenen loppua ja joulukuussa 1989 maassa oli jo 2500 % hyperinflaatio. Seuraavana vuonna pidettiin kaikissa osatasavalloissa ensimmäiset vapaa vaalit, joissa valtaan nousseet kansallismieliset voimat lisäsivät kansan itsenäistymishaluja voimakkaasti. Kuohuvan vuoden jälkeen Slovenia ja Kroatia itsenäistyivät 25. kesäkuuta 1991 ja tästä alkoi Slovenian 10 päivää kestänyt itsenäisyysota Serbien johtamaa Jugoslavian liittoarmeijaa vastaan. Samalla hetkellä alkoi myös Kroatian ja bosniakkien raaka sota samaisen vastustajan kanssa ja se loppui vasta 1995 Yhdysvalloissa Ohiossa Daytonin rauhaan.

Myllerrys tuntui aivan kummalliselta, kun olimme koko ikämme tottuneet siihen, että itäblokki ja kylmäsoita olivat olemassa kuin Luojan luomana, eikä tilanne koskaan muuttuisi. Nyt kun kaikki muuttui ja Neuvostoliitto osoittautui yhtä loppuun kuluneeksi ja heikoksi kuin aikoinaan muinainen Rooman lähes kaksituhatta vuotta vanha valtakunta, joka sekin odotti vain viimeistä tönäisyä kaatuakseen.

Vapaaksi päässeiden ihmisten riemu ja suuri helpotuksen tunne välittyi iloitsevista väkijoukoista television kuvissa. Lännessä riemuittiin, mutta skeptisimmät olivat toista mieltä. ”Kahtokaahan vain, niin tämä ei joha mihinkään hyvään. Venäjä on iso ja rikas maa, eikä sitä niin vain murreta. Eikä se pysy kauan heikkona.” Me kaikki, jotka seurasimme suurta vapautumisaaltoa, olimme sydämestämme asti hyvillämme heidän puolestaan, sillä elämä hourupäisten, jopa houraavien ukkojen ja julmien salaisten poliisien kynsissä ei taatusti ollut ihmisarvoista elämää.

Kaiken alku ja juuri oli ollut ensimmäinen maailmansota ja Saksan häviö ja toisaalla bolsevistien vallankumous Venäjällä. Voittajat lukivat Saksalle niin armotomat rauhanehdot, että viha jäi kytemään saksalaisiin ja tämän vihan aisti ja käytti hyväkseen ensimmäisessä maailmansodassa ensimmäisen luokan rautaristin saanut ”Ypresin mustakoira”, eli Adolf Hitler.

Varsinaisen oppinsa valtaannousun aakkosista Hitler sai Italian diktaattorilta Benito Mussolinilta, jota pidetään fasismin isänä. Mussolini oli erittäin taitava puhuja ja manipuloija, joka puhui silmät muljottaen ja piti leukaa uhmakkaasti kohti taivasta ja sai näin olemuksellaan olemattomatkin asiat näyttämään italialaisten silmissä suurilta, ja siltä kuin uusi Rooman valtakunta olisi jo ihan ovella ja sai kansan uskomaan myös italialaisten paremmuuteen kansojen joukossa. Kaappaukseen Mussolini tarvitsi vain muutamia kymmeniä tuhansia fasisisia mustapaitojaan ja

monikymmenmiljoonainen kansa seurasi heitä ja uskoi kaikki valheet, mitä Mussolini suolsi ilmoille.

Mussolinille kävi kuitenkin köpelösti, sillä huhtikuun 27. päivä 1945 hänet ja hänen rakastajattarensa Clara Petacci otettiin kiinni saksalaiskolonnasta pakomat-kalla Sveitsiin ja kommunistipartisaanit tuomitsivat heidät pika-oikeudenkäynnissä kuolemaan. Tämän jälkeen heidät vietiin Giulino di Mezzegran kylään ja teloitettiin seuraavana päivänä ampumalla muuria vasten konepistoolilla.

Tämän jälkeen ruumiit vietiin läheisen Milanoon kaupungin keskusauiolle ihmisten häväistäviksi ja lopulta heidät ja ripustettiin nilkoistaan roikkumaan pää alaspäin. Lopulta paikalle tulleet amerikkalaisjoukot laskivat ruumiit alas ja kuvasivat diktaattorin muodottomaksi paisunutta ruumista ja päästä kurituksen aikana ulos muljahtaneita, elottomia silmiä. Ehkäpä kaikkien hänenlaisikseen diktaattoreiksi haaveilevilla olisi hyvä katsoa filmi Mussolinista ja hänen lopustaan, sillä juuri samoin käy lopulta kaikille ennemmin tai myöhemmin.

Kaikkea tällaista tuli mieleen silloin, kun myllerrys oli pahimmillaan ja tuntui, että koko maailma oli ollut ikeen alla ja halusi sieltä kiivaasti pois. Päällimmäisenä oli kuitenkin huoli omasta työpaikasta, sillä Suomessa myllersi edelliseltä vuosikymmeneltä alkunsa saanut, ja uudelle vuosikymmenelle tullessa kukkaansa puhjennut, kaiken kaatava ja kattava lama.

Rahanvallalla yhtiöitä ja nurkkia vallanneiden ja ulkomaisia roskayhtiöitä ostel-leiden pankkiherrojen taidot havaittiin uudella vuosikymmenellä heppoistakin heppoisimmiksi, kun rytinä alkoi. ”Tosi on” -mies eli Kansallis-Osake-Pankin Jaakko Lassila, joka ”järjesteli”, tai oikeammin runnoi Yhtyneet Paperitehtaat ja Kajaani yhtiön saman katon alle ja vaikutti näin suuresti Kainuun tulevaisuuteen, joutui ns. Kouri-kauppojen takia kilometritehtaal-le ja ennen aikaiselle eläkkeelle 1991.

Paremmiin ei käynyt SKOP-pankin Christopher Wegeliukselle, joka joutui palaamaan hevoshommiin takaisin ja hänen edeltäjänsä ampui itsensä. Kouri-kaupoissa taisi vain Kemijärvellä syntynyt ovela tohtoripeluri pitää oikeat kortit käsissään ja rikastui oikein kunnolla käyttäessään herrojen hölmöyttä hyväkseen. Tietysti myös Björn ”Nalle” Wahlros osasi ottaa osansa heitteillä olleista rahoista.

Herrat mellastivat aikansa ja näyttivät mahtavaakin mahtavimmilta, mutta katoavaista se on näköjään mainen kunnia, sillä jäljelle jäivät vain savuavat rauniot,

kun pankit rojahtelivat, kenenkäs muun kuin veronmaksajien syliin ja rahapussille pelastettaviksi. Se ei tuntunut yhdestäkään talkoisiin osallistuneesta kansalaisesta mukavalta, sillä rahoille olisi varmasti ollut tähdellisempääkin käyttöä, kuin höyrypäisten herrojen hulluiksi osoittautuneiden haaveiden maksamiseen maailman valloituksesta. Kansa kyllä tiesi oikein hyvin, että miten tulisi käymään. ”Katothan vaen Veikko, niin Suomen herrat iskevät taas kerran peäsä Karjalan mäntyyn”, eräs metsänmyyjämme sanoi kahvipöydässä. ”Tästä kun ei voe seurata muuta, kun perikato.”

Uuden vuosikymmenen alun laman hinnaksi tuli jo pelkästään pankkikriisistä 10 miljardia euroa suorana tukena ja 5 miljardia euroa takauksina, joista vuoteen 2004 mennessä takaukset olivat palautuneet kokonaan, mutta tukea oli valtiolla, eli meillä saamatta vielä 6 miljardia euroa. Tämän lisäksi valtio ”armahti” SYP:n ja KOP:n 1993 antamalla pankeille anteeksi lähes 2 miljardin euron verovelat leimaverojen maksuista. 1995 KOP ja SYP yhdistettiin Merita-pankiksi, josta tuli 1997 MeritaNordbanken ja vuonna 2000 pelkkä pohjoismainen Nordea-pankki.

Laman hintaa ja kärsimyksiä ei tiedä kukaan, mutta kärsiviä on vielä yhäkin keskuudessamme. Osa sellaisia, joilla on ikuinen velkataakka niskassaan, ja sellaisia, joiden läheinen on joutunut kärsimään hyväuskoisuudestaan ottaessaan pankkien tyrkyttämää ulkomaanlainaa, joka muuttui yhdessä yössä edulliseksi painajaiseksi: lainamäärä muuttui moninkertaiseksi ja korot kihaltivat seitsemästä seitsemään-toista prosenttiin.

Moni ajautui myös itsemurhaan, ja jos osa jollain lailla pystyi kituuttamaan hengissä, niin edessä näkyi reilulla puolella miljoonalla ihmisellä vain mustaa tyhjyyttä. Ei ole yhtään ihme, että jos joku kokee olevansa pahasti yhäkin hyvinvointiyhteiskunnan ulkopuolella ja tuntee vihaa yltäkyläisessä maailmassaan eläviä päättäjiä kohtaan. Kaikki poliitikot kun puhuvat aina ennen vaaleja kauniisti siitä, että ketään ei jätetä ulos, mutta paljon on niitä, jotka sinne oven ulkopuolelle jäävät ikuisiksi ajoiksi. Heidän kohdallaan mitään hyvää ei koskaan tapahdu, vaikka sillä varallisuudella, joka meillä yhteiskuntana on ja hukataan mihin milloinkin, voisimme taata sillekin viimeiselle kymmenelle prosentille ihmisarvoisen elämän.

Meitä iloisia 80-lukulaisia edellisellä vuosikymmenellä kulutusjuhlista varoitellut Suomen Pankin pääjohtaja Rolf Kullberg oli puolustanut vahvanmarkkan politiikkaa, mutta hänestä tehtiin lopulta yksi laman syntipukeista. Eikä markka kestänyt

markkinoiden painoa, vaan jouduttiin devalvoimaan pakon edessä 14.11.1991, kun talousasiat Suomessa olivat täysin tuulijajolla. Kullbergin tavoin vahvaa markkaa tiukasti puolustanut valtionvarainministeri Iiro Viinanen joutui maksamaan julkisesti Yleisradion toimittaja Arto Tuomisen kanssa muutamaa tuntia aiemmin lyömänsä 1000 markan vedon siitä, ettei markkaa devalvoitaisi.

Tämäkään ei riittänyt, vaan 7. syyskuuta 1992 markka päästettiin kellumaan, eli sen arvon määrittäminen annettiin markkinoiden arvioitavaksi. Markka devalvoitui vuotta aiemmin tehdyn 13.2 % devalvaation lisäksi vielä 12 % lisää, eli vahvan markan politiikkaa ajaneet kärkipoliitikot erehtyivät luulemaan markkaa ja Suomea neljänneksen verran liian arvokkaaksi.

Uudenvuodenpäivänä 1995 Suomi liittyi Euroopan Unioniin ja 1996 markka liitettiin Euroopan valuuttajärjestelmään EMS:ään, jonka tarkoitus oli pitää Unionivaltioiden valuutat vakaina. Järjestelmässä valuutat voivat liikkua sallituissa vaihteluväleissä alas- ja ylöspäin, mutta ei liian paljoa, koska silloin Euroopan Keskuspankki puuttuisi isoilla rahavaroillaan peliin.

Osakekurssit olivat nelinkertaistuneet 80-luvun aikana ja tahti vuoden 1986 rahamarkkinoiden vapauttamisen jälkeen vain kiihtyi: rahaa tyrkytettiin ilman vakuuksia myös osakkeiden ostoon ja moni käytti tilaisuuden hyväkseen ja hankki pankkiirien halvoiksi mainostamia osakkeita kahmalokaupalla. Moni rikastui ja näitä ihmisiä pidettiin sankareina, vaikka taas joku ilkiö erehtyi varoittelemaan ja puhui tällä kertaa kasinotaloudesta ja kansantalouden kuplasta, joka puhkeaisi kuin vappupallo. Ja kuten kaikki tiedämme, niin puhjennut pallo on aika surkean näköinen entisen pyöreään pulleuteensa verrattuna.

Ja niinhän siinä sitten kävi, että synkkä savu nousi Suomen talousrakennelmista, kun osakekurssit romahtivat ja vuorokauden läpi patjoiltaan kursseja seuranneet lehtien kehumat makoilijasijoittajagurut katosivat savuna ilmaan ja bruttokansantuottemme romahti yhtäkkiä 13 %. Työttömyys singahti kolmen ja puolen prosentin täystyöllisyydestä yhdeksääntoista prosenttiin ja työttömiä oli laskijasta riippuen viisi- tai kuusisataatuhatta. Naurut ja iloisten laulujen ajat olivat meiltä vähäksi, tai ehkäpä suomalaisen luonteen tuntien, ikuisiksi ajoiksi takanapäin.

”Piru pankit ja pankkiherrat periköön!” puuskahti eräs yrittäjä ja tuttavani puhuessamme lamasta ja sen seurauksista. ”Mulla on yhäkin, tänä Herran vuonna 2017, tuon aikaista lainaa 122 000 euroa maksamatta. Oon nyt eläkkeellä ja maksan

300 euroa kuussa. Eli ehdin kuolla ennen kuin saan lainan maksettua. Ajattele: tonnin eläkkeestä 300 euroa kuukaudessa lyhennyksiin. Uskotko, että ei paljon naurata? Elämä 700 eurolla kuussa nykyajan Suomessa ei oo elämää. Yhtä helevetin kituuttamista se on.”

Inkerin kanssa emme olleet haksahaneet mihinkään mielettömyyksiin raha-asioisamme, emmekä tunnistanee itseämme minkäänlaisen kasino- tai muunkaan pelin pelureiksi. Teimme vuosikymmenen taitteessa kuitenkin sen liikun, että ostimme Kajaani yhtiön omistuksessa olleen rivitalohuoneiston omaksemme. Tämä siksi, kun alkoi näyttää siltä, että Puolangalla asumisemme venähtäisi pidemmäksi kuin olimme alun perin ajatelleet.

Hieman myöhemmin, eli tiistaina 17.12.1991 kaikki Ylä-Kainuun toimihenkilöt oli kutsuttu hotelli Gasthallaan Syväjärven rannalle Hyrynsalmelle tiedotustilaisuuteen, jonka aiheena olivat heti tilaisuuden jälkeen alkavat Yhteistoimintalain tarkoittamat neuvottelut yrityksen toiminnan tehostamiseksi ja kehittämiseksi. Me kaikki paikalle kutsutut tiesimme hyvin, että kyseessä olivat laajojen irtisanomisten alkutahdit. Tiesimme myös sen, että kahden yhtiön yhdistyessä aina heikommalle jääneen yhtiön työntekijät saivat enemmän lähtöpasseja kuin ”voittaneen” yhtiön työläiset. Ja nyt kun vielä oli kyse etelän Yhtyneistä Paperitehtaista ja poronmunanpurijoiden Kajaani yhtiöstä, niin uskoimme kyydin olevan meille kylmää. Huhut kun tiesivät jo etukäteen kertoa, että vähintään joka kolmas metsätyönjohtaja ja väliportaan pikkukiho saisi ruveta katselemaan itselleen uutta vihreää oksaa.

Itse olin vuorenvarma, että saisin lähtöpassin, sillä vaikka olin mielestäni hoitanut hommani hyvin, niin välit kohdaltani päätöksen työsuhteeni jatkumisesta tekisi Anton Moisio, jonka kanssa välini olivat miedosti sanottuna haaleahkot. En silti päästänyt surua puserooni, vaan fatalistisesti, eli kohtaloon ja isomman voiman johdattukseen toisinaan röntöstävästä elämäntyylisestä huolimatta uskovana luotin oikeudenmukaisuuden tapahtuvan. Ja koska en ollut vielä ihan ikäloppu, vaan olin juuri täyttänyt 39 vuotta, niin uskoin, että myös pahimman, eli irtisanomisen osuttua kohdalleni, myös minun työpanostani tarvittaisiin siinä tapauksessa jossain muualla.

Paikalla oli Valkeakoskelta ja myös Kajaanista saapuneita yhtiön henkilöstöhallinnon kihoja, jotka esittelivät alkuun numeroita yhtiön taloudesta ja vaatimuksia työntuottavuuden pikaisesta nostosta kilpailukyvyyn palauttamiseksi vähintään sa-

malle tasolle kuin millä he sanoivat sen olevan kilpailijoilla. Yhdeksi syyksi neuvottelujen aloittamiseksi sanottiin totuudenmukaisesti myös se, että tietotekniikan kehitys, eli digitalisaatio söi työpaikkoja, eikä ihmisiä tarvittu enää esimerkiksi puutavaranmittauksissa kuin muutamia, koska monitoimikone hoiti sen siinä samalla, kun väsymättömällä voimalla metsässä möyhyävä kone karsi ja katkoi puun.

Myös pienien hankintanyssyköiden mittauksiin oli kehitetty jo käytössämme oleva Psion-Pomot -ylösottolaite, johon mittatiedot merkittiin muistiin ja kone laski ja tulosti tulokset nopeasti verrattuna tukkilistojen ja pinomittausten laskentaan ihmisvoimin käsityönä. Myös monitoimikoneiden mittalaitteen tarkistuksiin oli kehitetty omat elektroniset mittasakset, joilla koneen mittausta valvottiin säännöllisesti.

Ravintolasali oli täynnä hiljaisia, mietteliään oloisia miehiä, sillä tuolloin ei Kainuussa ollut vielä yhtään naista puunhankintatehtävissä kentällä. ”Yhtiö ei jätä ketään oman onnensa nojaan, vaan irtisanottuja autetaan löytämään uusi työpaikka”, henkilöstöpomo Antti Ylitalo julisti. ”Ja ne irtisanotut, jotka ovat siinä iässä, että niin sanottu eläkeputki on mahdollinen, niin heille järjestetään korvaavaa työtä putken ehtojen täyttymiseksi.” Tuona armon vuonna 1991 oli voimassa sellainen ”putkilaki”, joka avasi tien eläkeputkeen jo 53-vuotiaana, kun kaikki kassapäivät olivat tuon iän täyttyessä käyttämättä ja työttömyyseläkkeelle pääsi 55-vuotiaana.

Meidän kaikkien korpi Kainuussa työskentelevien tykkäämä henkilöstö- ja kehittämispäällikkö Turkka Jämsen piti myös oman esityksensä. ”Tota noin. Hyvät ystävät. Tää on kovin hankala tilanne mihin on nyt tultu, mut ei teidän nyt kannata vaipua ihan kamalaan epätoivoon, sillä me pyrimme nyt kuiteski kaikesta huolimatta takamaan kaikille töitä ja kunniallisen lopun tälle kaikelle”, Jämsen aloitti kulmat tutusti kurtussa ja kuin itselleen hapuillen puhuen. ”Vakituista hommaa ei nyt ihan kaikille riitä, mut jos se minusta vain suinkin riippuu, niin jokainen kuiteski hommataan eläkeputkeen. Ja vaikkei se nyt olekaan kovin hyvä vaihtoehto, niin on se kuiteski tyhjää parempi.”

Turkka Jämsen, joka oli kehitellyt Kajaani yhtiössä kantojennostoa ja risujen keruuta jo 70-luvulta lähtien, oli iloinen, mukava ja älykäs veijari, joka yleensä avasi firman piikin ravintolan tiskillä illanhämyssä, kun juhlimme yhdessä firman menestystä ja toisinaan tietysti myös tappioita. Myös hyvin mennyt kurssi oli syy juhlia, sillä varsinkaan edellisellä vuosikymmenellä ei oltu köyhiä eikä kipeitä silloin, kun illan varjat kätkivät iloisen joukon huumaavaan syliinsä.

Hän oli myös loistava kertomaan hyviä juttuja, joilla hän kevensi synkänkin aiheen jälkeisen tunnelman taas vähintään normaalitasolle ja niin kävi Gasthallassakin. ”Tota noin. Oooteks te kuulleet sitä, kun paholainen meni kerran tapaamaan Jumalaa ja Sarvipää ehdotti sille, et pidettäis Taivaan ja Helvetin välillä olympialaiset. Sopii, Jumala lupas höylisti, mut varoitteli kuiteski Sarvipäätä. Et kai sää nyt tiedät, et kaikki parhaat urheilijat ovat meillä Taivaassa. Kyl mää sen tiedän, myhäili Paholainen ja leiskautti kuuman tulisyyljen ja sanoi sit Jumalalle, et ko meillä onki sit Hornassa kaikki tuomarit.”

Eläkeputki olikin se taikasana, joka lihaksi muuttuessaan olisi monen työkaverini pelastus. Sillä kun vilkuilin ympärilleni, niin juuri tuon ikäisiä oli salissa paljon. Itselläni ei eläke käynyt edes mielessäni, sillä olin vasta tulossa parhaaseen miehen ikään, vaikka tiesin sen viisaiden sanoman totuuden, että ihminen alkaa rapistua jo heti 20 vuotta täytettyään. Onnekseni tunsin itseni nuorekkaaksi niin mieleltäni kuin fysiikaltanikin.

Viimeiseksi puheenvuoron sai jo tulevan Puolangan suurpiirin päälliköksi nimitetty Anton Moisio. ”Eihän ne nämä uutiset mittää mukavie oo, vain näihen kansa se on nyt meijjän pakko ruveta elämään, tai kohta ollaan joka ukko, kun russakat hangella”, Moisio puhui ääni hieman väristen. ”Tallouselämän laet on kovie, kun niitä ruvetaan soveltamaan käytännön elämään.” Pienen huokaisun jälkeen tulivat askelmerkit tästä eteenpäin. ”Tästä jatketaan nyt sillä laella, että minä käyn jokaisen toimihenkilön kansa henkilökohtasesti läpi nämä eellä esille tulleet assiet. Eli palataan asijoihin joulun jälkehen. Nyt halluon kaikesta huolimata toivottoa kaekille hyveä jouluo ja levähellään nyt pyhhiin aekana alakutalaven väsyet poisa.”

Puheiden jälkeen juotiin kahvia ja syötiin nisua ja vilkas puheensorina täytti huoneen. Seisoskelimme Rekke Hytin kanssa vähän sivummalla ja näimme kuinka Moisio vinkkasi Ahti Keskisimosen luokseen ja pienen puhetuokion jälkeen Ahti säntäsi ulos ja tuli jonkun ajan päästä takaisin sinistä kansiota Moisiolle ojentaen. ”Keski-Ahti on näköjään jo saanu varmistuksen työpaikasta”, Rekke totesi saman mitä minäkin olin ajatellut. ”Ei se muuten oisi tuota kansiota Anttonille kiijjättäny tuolla laella puolijuoksua.”

Samassa vieressämme seisoi langanlaiha henkilöstöpomo Antti Ylitalo. ”Joko teille on esimies kertonut uuden tehtävänne tai sen, että joudutteko irtisanotuksi?” Itse hätkähdin kysymystä, mutta Rekke ei ollut millänsäkään. ”Ei oo kukkaa pu-

hunu vielä mittää”, hän totesi kuin muina miehinä. ”Vain eiköhän se Moisio joulun jälkeken sano, että onko miilu kiini ja ukko pois.” ”Sitähän minäkin”, Ylitalo puuskahti. ”Asioihin pitää saada vauhtia.”

Parin päivän päästä, eli torstaina 19. joulukuuta lehdessä luki, että Neuvostoliitto lakkautettaisiin lauantaina 21.12.1991 ja tilalle synnytetään viidentoista valtion Itsenäisten Valtioiden Yhteisö, eli IVY, jonka päämaja sijaitsisi Valko-Venäjän Minskissä. Eli maailma ei pysähtynyt entisen murskajaisiin, vaan elämä jatkui kohti uutta ja me kaikki sen mukana.

Vuodenvaihteessa 1991 – 1992 lunta oli vain noin 20 senttiä ja vietimme vuodenvaihteen Inkerin kanssa hiljaiselossa Puolangalla vajaat pari vuotta sitten omaksi hankkimassamme rivitalohuoneistossamme ja teimme pääruuaksi hirvikäristyksen. Olin nimittäin liittynyt syksyllä neljän miehen hirviporukkaan, jonka metsästysalue sijaitsi Vaalan Oterman kylällä Tervajokivarressa yhtiön Koukkarin isolla metsätillalla ja meillä meni syksyllä metsästys ”peälle toevoen”, sillä lupaamme kuuluneet kahden aikuisen ja yhden vasan, olimme onnistuneet saamaan jo hyvissä ajoin ennen metsästyskauden loppumista.

Porukkamme johtaja oli Anton Moisio, joka osoittautui oivalliseksi hirvimieheksi ja kaatoi kaikki kolme saamaamme hirveä. Minun ja Moisioin lisäksi porukassa mukana olivat Roni Joki ja Yki Kestilä. Itselleni metsästys ei ollut intohimo, sillä 60-luvulla veljieni kanssa yhteisesti ostettu Hunter-merkinen haulikko jäi minulta lopullisesti naulaan 1973 syksyn jälkeen. Yksi syy oli se, että aloitin metsästyönjohtajakoulun Tammelassa vuoden 1974 alussa ja toinen ja painavampi oli se, että minusta metsäkanalinnut ja jänöjussit näyttivät paljon kauniimmilta elävinä.

Moisio oli houkutellut minua töissä kohtaamistamme ristiriidoista huolimatta metsästysporukkaan heti Puolangalle tultuani. Lopulta syksyllä 1991 päätin kokeilla, että saisinko ensinnäkin vanhentuneeksi menneen metsästyskorttini uusittua. Kokeeseen valmentavan oppaan luettuani rohkenin mennä Riistanhoitoyhdistyksen järjestämään kokeeseen kirkonkylän keskustan koululuokkaan ja ihmeekseni myös läpäisin kokeen ja pääsin lunastamaan metsästyskortin. Asetta minulla ei ollut minkäänlaista, mutta tuttavien vinkistä sain Rasinkylältä, Hepokönkään vierestä kotoisin olleelta voimamieheltä Pekka Väyryselä hirvikiväärin lainaan ja suoritin hirvikoeammunnan Pyssyvaaran tienhaaran lähellä olevalla Ruhon ampumaradalla hyväksytysti.

Ilman asetta ei hirvenkaatoon ollut tietystikään asiaa, joten hain poliisilaitokselta ostoluvan ja ostin Rauta-Matilta, eli Matti Virrankarilta Tikka 308-kiväärin ja muut metsästyksen tarvittavat varusteet, sekä Mark-tähtäinlaitteen, jota Matti kehui vuolaasti. ”Hirvellä ei oo mittää mahdollisuuksia, kun ostat tämän. Kiikaritähtäin kun on usseimmite huurussa ja ristikko heiluu ties missä. Vaen tämän kansa sulla ei oo niitä murheita. Ei tartte muuta kun tälläät punasen pilikan elukan lavan kohalle ja sitten vaen lassautat menemään, niin et saata ampuu ohi”, Matti puhui silmät vilkkuen tumman tukan alta. ”Ja oonhan minä kuullu sinusta semmosia, että oot mitä melekonen pyssymies.”

Joulunpyhät vietimme Kuusamossa Nilonkankaalla Helmin ja Juhanin luona. Helmi oli nyt leski, sillä Kustaa oli kuollut jo pari vuotta aiemmin, eli perjantaina 9. päivä joulukuuta 1989 reilut puolivuotta 80-vuotispäiviensä jälkeen. Hautasimme Inkerin isän lauantaina 23. päivä viimeisessä 20 asteen pakkassäässä Nilon hautausmaalle. Mieleen painuvaa oli se, kun hautajaissaatto lähti kirkosta ja kulki Kitkantietä, niin kaikki vastaantulevat autot pysähtyivät ja ihmiset paljastivat päänsä ja kunnioittivat näin Paanajärven läheisyydessä Vatajärvellä Laiholan talossa syntyneen Kustaan viimeistä matkaa.

”On kait se niin yksinäistä, kun isä ei enää elä”, Helmi huokaili joulupöydässä. ”Kyllä kait se minähi jo joutasin tästä taivaankottiin.” ”Niin, onhan se tietysti ikävä meillä kaikilla”, Inkeri huokaisi hänkin syvään. ”Ei sitä oikein ymmärrä vieläkään, että isä ei enää elä. Toisinaan pittää ihan itkeä, kun tuntuu niin pahalta.”

Helmi ei kuitenkaan ollut menettänyt kokonaan rempseyttään. ”Otahan Veikko jotaki”, hän komenteli minua niin kuin aina ennenkin, kun aloin jo lopetella syömistäni. ”Sinä kun oot tuommonen iso mies, niin sinun pittää syyvvä hyvin.” ”Elä hän usuta sitä syömään enempäänsä!” Inkeri kielsi. ”Sillä kun ei kohta sovi mitkään vaatteet päälle.” Helmi ei minun mahani ympärystä eikä tyttärensä marmatuksesta välittänyt. ”Elä sinä manaa kenenkään ruokaa. Sillon sitä pittää ihmisen syyvvä, kun on näläkä. Ja kun on mitä syyvvä.”

Illalla joulusaunan jälkeen istuimme olohuoneessa neljästään, kun kiikkutuolessa tapojensa mukaan istuva Helmi löi yhtäkkiä kätensä yhteen ja alkoi puhua kuuluvalla äänellä. ”Että te usko, että mitä sattuu viime viikolla yhtenä yönä, kun en saanu unta ja istun tässä aamuyöllä ja ikävöin kaikkia kuolleita läheisiäni.” ”No

”Varjoista valoon” on Veikko Räsäsen 10. kirja. Omaelämäkerrallisen kirjasarjan viidennessä osassa Räsänen käy läpi vuodet 1992 – 1996. Lukijoille jo tutuksi tulleella mukaansa tempaavalla ja humoristisella tyyllillä kirjoittava Räsänen luo eletyistä vuosista uskottavan ja helppolukuisen kuvan.

Kirjassa eletään 90 -luvun pahimman laman aikaa ja Damokleen miekka heiluu uhkaavasti myös kirjoittajan yllä. Välillä vastustaa muutoinkin kovasti ja itkettää, mutta sitten taas kohta kaikki luistaa ja nauru pyrkii esiin. Myös ihmissuhteissa on kitkaa, joka purkautuu esiin etovina tunteina.

Räsäsen tekstissä on vahvasti mukana ympäröivä maailma ja Suuri Luonto, joka armahtaa ja lohduttaa oikealta polulta eksyviä elämänpolun kulkijoita.

BoD

ISBN: 978-952-80-3837-5